

روزشمار جنگ

چهارشنبه

۱۷ اردیبهشت ۱۳۶۵

۲۷ شعبان ۱۴۰۶

۷ مهر ۱۹۸۶

۱۸۴

امروز، در یکی از شدیدترین حملات هوایی عراق، پالایشگاه تهران بمباران شد. بر اثر این حمله تعدادی شهید یا مجروح شدند و خساراتی نیز به تأسیسات پالایشگاه وارد آمد. ارتش عراق با صدور اطلاعیه‌ای اعلام کرد حملات هوایی به تأسیسات حیاتی ایران را ادامه خواهد داد.

براساس گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، ساعت ۱۱:۱۸ امروز، هم‌زمان با اعلام وضعیت قرمز در تهران، هواپیماهای عراقی پالایشگاه تهران را بمباران کردند. به گفته منابع موثق در وزارت نفت در این حمله تلمبه‌خانه پالایشگاه، نیروگاه برق پالایشگاه اول، اتاق کنترل پالایشگاه دوم، مخزن نگهداری مواد نفتی و یک مخزن گاز مایع بر اثر اصابت بمب خسارت دیدند.* قسمت‌های دیگری نیز هدف راکت قرار گرفتند، اما به دلیل حجم عظیم دود و آتش هنوز شناسایی دقیق آنها میسر نشده است. در ساعت ۱۳:۴۰، با تلاش مأموران آتش‌نشانی، آتش در دو کانون پالایشگاه تاحدودی مهار شد، ولی هنوز قسمتی که کولینگ تاور نامیده می‌شود در آتش می‌سوزد. گفته می‌شود در صورتی که این قسمت آسیب کلی دیده باشد، تقریباً پالایشگاه از کار می‌افتد.

راننده یکی از تانک‌های نفتکش که هنگام این حمله در حال سوخت‌گیری در پالایشگاه بوده است، گفت: ۶ فروند هواپیمای عراقی در بالای پالایشگاه ظاهر شدند و ۲ فروند از آنها به طرف پایین شیرجه رفتند و به قدری پایین آمدند که شماره‌های آنها قابل خواندن بود. سپس تعدادی راکت

* مجتمع پالایشگاهی ری (پالایشگاه تهران) شامل دو پالایشگاه اول و دوم و همچنین مجتمع تصفیه و تولید روغن است که با هزینه بیش از ۱۶۰ میلیون دلار ساخته شد. این مجتمع با ظرفیت ۲۶۰ هزار بشکه در روز، نخستین پالایشگاه کشور است و از این نظر خدمات ارزنده‌ای را ارائه کرده است. نفت خام مورد احتیاج پالایشگاه به وسیله یک خط لوله ۱۶ اینچی به طول ۷۵۰ کیلومتر از منابع نفت اهواز تأمین می‌گردد. پالایشگاه به نحوی طراحی شده که می‌تواند صد درصد نفت خام اهواز یا مخلوطی از ۷۵ درصد نفت خام اهواز و ۲۵ درصد نفت سنگین سایر مراکز را تصفیه و تقطیر کند. ناگفته نماند که در طراحی این پالایشگاه از آخرین ابداعات و پیشرفت‌های صنعت پالایشگاه نفت استفاده گردیده است.

[دفتر سیاسی نمایندگی امام در سپاه پاسداران، نشریه رویدادها، شماره ۹۴، ۲۳/۲/۱۳۶۵، ص ۴۳]

به طرف پالایشگاه شلیک کردند. به گفته این راننده، دستگاه مادر که ایزوماکس نام دارد و مورد اصابت قرار گرفته در حال تعمیر بوده و در صورتی که این دستگاه سالم بود، سبب انفجار شدیدتری می شد. یک مخزن قیر نیز مورد اصابت ترکش قرار گرفت که خوشبختانه آتش نگرفته است.

بمباران پالایشگاه تهران

خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از سرهنگ نصیرزاده از مسئولان انتظامات پالایشگاه،

افزوده است: ۴ فروند هواپیمای دشمن انحرافی عمل کرده و فقط ۲ فروند آنها پالایشگاه را بمباران کرده‌اند. به گفته خبرنگار خبرگزاری جمهوری اسلامی آمبولانس‌ها مجروحان را به بیمارستان انتقال دادند. ازدحام جمعیت در اطراف پالایشگاه مشکلاتی در رفت و آمد به وجود آورده است.

ساعت ۱۲:۱۳ امروز، یک هواپیمای عراقی بار دیگر بر فراز پالایشگاه تهران مشاهده شد، اما با اجرای آتش سلاح‌های ضد هوایی مستقر در پالایشگاه، گریخت. براساس اظهارات کارشناسان، مسیر هواپیما از غرب به سمت شمال شرق بوده است.

تا ساعت ۱۳:۴۵ امروز، ۵ تن بر اثر این حادثه شهید و ۸ مجروح نیز در بیمارستان شرکت نفت بستری شده‌اند. به گفته مسئول اورژانس پالایشگاه ۶ نفر که زیر دست و پا مجروح شده‌اند و ۶ خانم کارمند که موقع صرف نهار بر اثر شکستن شیشه زخمی شده‌اند هم به بیمارستان انتقال یافتند.^۱

حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی درباره این حمله در کتاب خاطرات خود نوشته است: «اطلاع دادند پالایشگاه تهران بمباران شده و آتش سوزی شدید است. وضعیت قرمز اعلام شده. به دفترم آمدم. نیروی هوایی می‌گوید رادارها، هواپیماهای مهاجم را اصلاً ندیده‌اند و حتی تا ساعت ۱۲، خیال می‌کردند انفجار بوده است. بعداً قبول کردند که هواپیمای دشمن بوده، ولی احتمال می‌دادند غیرعراقی است.* وزیر نفت می‌گوید که یک واحد پالایشگاه،

* فرمانده پدافند هوایی کشور در تاریخ ۱۳۶۵/۲/۲۳، در گزارشی درباره این حمله ضمن بیان جزئیاتی از گزارش رادارها در زمان حمله مذکور اعلام کرد: در بررسی‌های انجام شده نتیجه مشخصی حاصل نشده است و این موضوع که آیا هواپیمای متخاصم به حریم تهران تجاوز کرده و پالایشگاه بمباران شده است یا نه؟ و همچنین اینکه وضعیت رادار و آمادگی پرسنل دست اندرکار چگونه بوده؟ مجهول است. [سند شماره ۴۴۰۹۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرمانده پدافند هوایی به فرماندهی نیروی هوایی سپاه پاسداران، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۲]

آسیب کلی دیده و دیگری قابل ترمیم است. مشکل مواد سوختی خواهیم داشت.^۲

فرماندهی کل نیروهای مسلح عراق در اطلاعیه نظامی شماره ۲۲۱۶ خود ضمن تهدید به ادامه حملات هوایی به تأسیسات زیربنایی و حیاتی، درباره حمله به پالایشگاه تهران اعلام کرد: «نیروی هوایی عراق در ساعت ۱۱:۴۰ پیش از ظهر امروز، با چند فروند هواپیما دست به حمله هوایی غافلگیرانه و برق آسا و شدید علیه پالایشگاه نفت ایران در جنوب شهر تهران زدند تا رژیم خمینی را از استفاده از این بخش حیاتی در هدف‌های جنگی اش علیه کشورمان محروم سازند. هواپیماهای ما در این حمله تمام بمب‌های آتشین خود را بر تأسیسات پالایشگاه فروریختند و آن را ویران و به آتش کشیدند و... سالم به میهن بازگشتند.»^۳

خبرگزاری رویترز از تهران، درباره حمله هوایی عراق به پالایشگاه تهران، گزارش داد: «امروز یک هواپیمای عراقی بمبی را که شاهدان عینی گفتند به بزرگی یک اتومبیل بود به پالایشگاه نفت تهران انداخت که باعث آتش‌سوزی عظیمی شد که ابری از دود بر فراز جنوب شرقی پایتخت ایران گسترده. پس از آن مأموران آتش‌نشانی مردم را از دو برج عمده تقطیر شیمیایی دور کردند. صدای آژیر خطر حمله هوایی در رادیو تهران که بیانگر وضعیت هشدار بود ۱۵ دقیقه، به طول انجامید، اما در خیابان‌های پرجمعیت تهران نشانه‌ای از نگرانی دیده نمی‌شد، ولی ظرف یک ساعت صف‌های طولانی در پمپ‌های بنزین پایتخت تشکیل شد.»^۴

۱۸۵

نیروی هوایی عراق در ادامه حملات خود امروز، پل راه‌آهن قافلانکوه و شهرهای مریوان و بانه را بمباران کرد و در حمله هوایی به چند شهر دیگر در استان‌های لرستان، آذربایجان غربی و همدان به دلیل واکنش پدافند هوایی ایران ناکام ماند. در حملات هوایی امروز، چندین نفر شهید یا مجروح شدند و خساراتی نیز به بار آمد.

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی از تبریز، چند فروند هواپیمای عراقی ساعت ۱۲:۳۰، ضمن تجاوز به آسمان آذربایجان شرقی اطراف پل راهبردی راه‌آهن قزل‌اوزن، واقع در مسیر میانه به زنجان را بمباران کردند. در این حمله ۷ بمب به اطراف پل اصابت کرد، اما هیچ‌گونه آسیبی به پل نرسید.^{۵*}

* پل مذکور که در طول ماه جاری برای دومین بار بمباران شده است بر روی رودخانه همیشه خروشان و پرآب قزل‌اوزن قرار گرفته و از جمله ده‌ها پل حیاتی و تقریباً بی‌دفاع می‌باشد که ارتباط شمال‌غربی کشور را با استان‌های مرکزی برقرار می‌سازد. اهمیت ویژه اقتصادی - نظامی این پل به این علت است که تنها راه ارتباط راه‌آهن ایران با خارج از کشور به شمار رفته و بنا به اظهارات مسئولان ایستگاه میانه، روزانه یک الی سه قطار نظامی حامل مهمات و نیرو از آنجا عبور می‌کند. این پل به‌طور طبیعی دارای قابلیت دفاعی مناسبی می‌باشد. زیرا در میان رشته‌کوه‌های قافلانکو محصور بوده و این امر قدرت مانور هوایی دشمن را به حداقل ممکن رسانده است. بنا به گزارش‌های موثق، هواپیماهای عراقی در حملات هوایی خود به پل‌های ارتباطی راه‌آهن شمال‌غربی ایران از مناطق مرزی ایران و ترکیه عبور می‌کنند. به‌طوری‌که در تاریخ ۱۳۶۵/۲/۱۷، حرکت ۴ فروند هواپیمای عراقی در منطقه مرزی حسنلو، واقع در انتهای نقطه مرزی شهرستان سلماس و ترکیه مشاهده شده است.

منابع نظامی نیز از بمباران پل راه آهن قافلانکوه (از توابع شهرستان میانه) و خسارات جزئی به این خط آهن خبر دادند.^۶ در حمله دیگری، جنگنده‌های دشمن دره قطور و ایستگاه راه آهن که محل تخلیه بار قطارهای حامل اجناس اروپایی است را بمباران کردند که در نتیجه آن ۲ نفر مجروح و یک باب ساختمان تخریب شد.^{۷*}

قرارگاه عملیاتی حمزه سیدالشهدا^(ع) اعلام کرد که «در ساعت ۱۰:۴۰، تعداد ۵ فروند از هواپیماهای دشمن بعثی عراق قصد بمباران محل استقرار گردان رزمی عباس آباد را در جبهه شمال غرب داشتند که با آتش رزمندگان اسلام مواجه و در حین فرار بمب‌های خود را به ۳۰۰ متری و یک کیلومتری غرب پادگان عباس آباد پرتاب کردند که در نتیجه این اقدام یک نفر سرباز ارتش (جمعی گردان ۱۲۲ تیپ ۲ لشکر ۷۷ خراسان) مجروح گردید.»^۸

خبرگزاری جمهوری اسلامی از سنندج نیز گزارش داد: ساعت ۱۰:۳۰ امروز، هواپیماهای متجاوز عراقی با بمباران مجدد شهر مریوان جنایت تازه‌ای آفریدند. بر اثر این حمله ۳ تن از هم‌وطنان شهید و ۱۸ تن مجروح شدند. همچنین در ساعت ۱۱:۴۱، یک فروند از هواپیماهای دشمن دوبار به آسمان مریوان تجاوز کرد که با آتش پدافند هوایی این شهر مواجه شد و ضمن فرار اقدام به شکستن دیوار صوتی کرد.^۹

همچنین قرارگاه عملیاتی سیدالشهدا^(ع) در گزارش تکمیلی خود درباره تجاوز هواپیماهای عراقی به حریم هوایی مریوان نوشت: هواپیماهای عراقی به حریم هوایی شهر مریوان تجاوز و چند نقطه از این شهر و اطراف پادگان شهید عبادت مریوان را بمباران کردند که در نتیجه ۳ نفر شهید و ۱۸ نفر که ۲ نفر آنها ارتشی و بقیه از پرسنل جهاد بودند مجروح شدند. بنا به این گزارش، یک دستگاه خودرو و ۱۰ باب منزل مسکونی بر اثر اصابت راکت منهدم و ۶ نفر از اهالی محل با تلاش نیروهای ژاندارمری از زیر آوار خارج شده‌اند.^{۱۰}

علاوه بر این ۴ فروند هواپیمای عراقی با عبور از منطقه مرزی ارومیه - سلماس، حوالی روستاهای بستک آباد و خانیک^{۱۱} و انتهای حوزه استحفاظی بیجار به طرف بخش گرماب را بمباران کردند که خساراتی در بر داشت.^{۱۲}

امروز، در استان‌های کردستان و آذربایجان غربی حریم شهرهای سنندج، سردشت^{۱۳} و بانه^{۱۴} در استان لرستان، شهرهای خرم‌آباد، بروجرد، منطقه افرینه از توابع بخش پلدختر و کوه‌دشت^{۱۵} در آذربایجان غربی شهر ارومیه^{۱۶} و در همدان، حریم هوایی بخش رزن^{۱۷} مورد تجاوز هواپیماهای عراقی قرار گرفت که با

* سه روز پس از این حادثه، خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از یک منبع آگاه اعلام کرد در حمله هواپیماهای عراقی به خط آهن ایران و ترکیه فقط در ایستگاه سرای در حوزه استحفاظی شهرستان خوی، به ساختمان پست کنار ریل آسیب رسید و اشکالی در خطوط راه آهن به وجود نیاورد. این دومین حمله عراق به راه آهن و پل قطور به شمار می‌رود و برخلاف ادعای عراق در حمله دوم به پل قطور آسیبی وارد نشده است. [خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۲، ۱۳۶۵/۲/۲۱، ص ۳، ارومیه - خبرگزاری جمهوری اسلامی]

آتش پدافند ضد هوایی، بدون آنکه بتوانند عملیاتی اجرا کنند، صرفاً اقدام به شکستن دیوار صوتی کردند. به گزارش واحد مرکزی خبر، چند فروند جنگنده ارتش عراق نیز امروز اطراف دریاچه دوکان در کردستان عراق را بمباران کردند. این اقدام به منظور مقابله با حضور و فعالیت پیشمرگان مسلمان کرد در این منطقه صورت گرفت. بنا بر این گزارش بر اثر بمباران مذکور دست کم ۲۰ ماهیگیر کشته یا مجروح شدند. رژیم عراق این حمله را به نیروهای جمهوری اسلامی ایران نسبت داد و با مصاحبه با چند مجروح کوشید این اقدام ضد انسانی و حملات مشابه به کرکوک، کویه دربندر و دربندیخان را به نیروهای جمهوری اسلامی ایران نسبت دهد.^{۱۸}

رادیو صوت الجماهير عراق امروز، به نقل از دو اطلاعیه نظامی ستاد کل نیروهای مسلح عراق درباره تهاجم جنگنده‌های این کشور به خاک ایران گفت: نیروهای هوایی در حملات متعدد به تأسیسات حیاتی، از جمله پالایشگاه تهران، پادگان‌ها و راه‌های تدارکاتی ایران را هدف قرار دادند.^{۱۹} در دومین اطلاعیه با شماره ۲۲۱۷ تصریح شده است که هواپیماهای جنگنده امروز چهارشنبه، جمعاً ۹۳ مأموریت رزمی علیه ایران انجام دادند که تلفات و خساراتی را به آنها تحمیل کرد، به طوری که از ساعت ۱۰:۵۴ تا ۱۲:۳۰، به ترتیب پادگان مریوان، پادگان کلاله، پادگان بانه، تونل قطار در نزدیکی پل قطور - که خطوط راه‌آهن ایران را به دنیای خارج مرتبط می‌سازد - و پل راهبردی و بسیار مهم قافلانکوه را به شدت بمباران و خسارت‌های فراوانی به آنها وارد کردند.^{۲۰}

۱۸۶

در واکنش به اقدام عراق در بمباران مناطق غیرنظامی ایران، فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیا(ص) دستور گلوله‌باران صنایع بصره و آمادگی برای شلیک موشک‌های دوربرد را صادر کرد. در پی تجاوز روزهای اخیر و امروز هواپیماهای عراقی به مناطق غیرنظامی ایران و بمباران پالایشگاه تهران و نیز نقض توافق ۲۲ خرداد ۱۳۶۳ در مورد خودداری از حمله به اهداف غیرنظامی، فرمانده قرارگاه خاتم‌الانبیا(ص) دستور مقابله به مثل صادر کرد. حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی در کتاب خاطرات خود در این باره نوشته است: «به آقای رضایی گفتم توپخانه‌ها صنایع اطراف بصره را بزنند. به مسئول موشک زمین‌به‌زمین گفتم که آماده شوند. به نیروی هوایی هم گفتم آماده مقابله به مثل شوند.»^{۲۱} متعاقب این دستور، محسن رضایی جانشین فرمانده قرارگاه خاتم‌الانبیا(ص)، با ارسال دو نامه برای فرماندهی نیروی زمینی سپاه پاسداران و یک نامه به فرمانده نیروی زمینی ارتش، آنان را ملزم به آمادگی سریع برای هدف قرار دادن مناطق و تأسیسات نظامی و اقتصادی عراق کرد. در نامه اول به فرماندهی نیروی زمینی سپاه آمده است که از تاریخ ۱۳۶۵/۲/۱۸، آمادگی داشته باشید بنا به دستور، تأسیسات بندری ام‌القصر، اسکله البکر و العمیه و تأسیسات ذوب‌آهن در شمال ام‌القصر را به میزانی که تداوم آتش حفظ شود، گلوله‌باران کنید.^{۲۲} در نامه دوم محسن رضایی به فرماندهی نیروی زمینی سپاه نیز چنین آمده است: از تاریخ ۱۳۶۵/۲/۱۹، آمادگی داشته باشید تا اهداف راهبردی در عمق خاک

عراق به خصوص هدف‌های تعیین شده در شهرهای بغداد و کرکوک را هدف موشک قرار دهد.^{۲۳} در نامه جانشین فرمانده قرارگاه خاتم‌الانبیا^(ص) به فرماندهی نیروی زمینی ارتش دستور داده شده است که با هدف انهدام تأسیسات بانمیل، خانقین و الحارثه در شمال بصره و پایگاه هوایی شعیبیه، به میزانی که تداوم آتش حفظ شود، گلوله باران شود.^{۲۴}

به دنبال دستورات مذکور، نیروی زمینی ارتش گلوله باران تأسیسات مهم جنوب عراق را شروع کرد و قرارگاه خاتم‌الانبیا^(ص) (مرکز عملیات مشترک سپاه پاسداران و ارتش جمهوری اسلامی ایران) با صدور اطلاعیه‌ای اعلام کرد که نیروگاه الحارثه در شمال بصره و تأسیسات نفت زبیر در جنوب عراق با توپ‌های دوربرد زیر آتش شدید قرار گرفت و خسارات عمده‌ای به این دو مرکز اقتصادی وارد شد.^{۲۵}

۱۸۷

در پی بمباران شهرهای مسکونی و مناطق غیرنظامی ایران، سخنگوی ستاد تبلیغات جنگ رژیم عراق را به مقابله به مثل تهدید کرد. در همین حال، نماینده دائمی عراق در سازمان ملل ضمن تأیید حمله هوایی به پالایشگاه تهران، ادعاهای ایران مبنی بر بمباران مناطق مسکونی را رد کرد و آن را بهانه‌ای برای ازسرگیری جنگ شهرها از سوی ایران برشمرد. همچنین سخنگوی نظامی عراق نیز به ایران در مورد اقدام متقابل در حمله به شهرها هشدار داد.

به دنبال بمباران مناطق مسکونی مریوان و بانه سخنگوی ستاد تبلیغات جنگ اعلام کرد: «جمهوری اسلامی ایران بیش از این نمی‌تواند در برابر جنایات عراق علیه مناطق مسکونی ساکت بنشیند و ناچار به پاسخ‌گویی است.» وی با اشاره به اینکه رژیم عراق هرگاه در صحنه‌های نبرد سخت در جبهه‌ها شکست خورده است به این گونه جنایات و ماجراجویی‌ها با هدف جبران شکست روحی سربازانش متوسل می‌شود، افزود: «چنین ماجراجویی‌ها را تنها با پاسخ مثبت می‌توان خنثی کرد.» این سخنگو درباره بمباران پالایشگاه تهران نیز تصریح کرد: «حمله به تأسیسات صنعتی جمهوری اسلامی ایران هیچگاه بی‌پاسخ نمانده است و ما در پاسخ به تلاش مذبحخانه دشمن، درس دیگری به رژیم عراق خواهیم داد.»^{۲۶}

از سوی دیگر عصمت کتانی نماینده دائمی عراق در سازمان ملل متحد نیز امروز، در نامه‌ای به دبیرکل این سازمان* با تأیید حمله هوایی به پالایشگاه تهران، ادعای ایران مبنی بر بمباران مناطق مسکونی به وسیله هواپیماهای جنگنده عراقی را رد کرد. وی در این نامه نوشته است: «به اطلاع جناب عالی می‌رسانم که در روز چهارشنبه مورخه ۷ می ۱۹۸۶ [۱۳۶۵/۲/۱۷] در ساعت ۱۱ قبل از ظهر به وقت محلی، نیروی هوایی عراق طی عملیات‌های روزانه خود علیه نیروهای رژیم تجاوزگر و توسعه طلب ایران، با موفقیت به پالایشگاه تهران حمله هوایی کرد.» وی با اشاره به

* این نامه به عنوان سند شورای امنیت به شماره S/18048 در ۷ می ۱۹۸۶ (۱۷ اردیبهشت ۱۳۶۵) منتشر شد.

اینکه نیروهای مسلح عراق به هیچ منطقه غیرنظامی در ایران حمله نکرده‌اند، مدعی شد که ادعاهای ایران در این باره کاملاً بی‌اساس بوده و حکومت ایران از تأسیسات غیرنظامی صرفاً به‌عنوان پوشش استفاده می‌کند و آن را به‌صورت پایگاه‌های تجاوزات خود قرار داده و مدعی است که آنها اهداف غیرنظامی هستند. عصمت کتانی در این نامه ادعا کرد که «رژیم ایران آماده از سرگیری جنگ شهرها می‌باشد و به‌خاطر انحراف موضوع از شکست‌هایی که در جبهه‌های مختلف متحمل شده و نیز منحرف‌ساختن توجهات از آن تجاوزات و فرار از فشار جامعه بین‌المللی به‌منظور متوقف‌ساختن تجاوزات و برقراری صلح همه‌جانبه، به این‌گونه ترندها متوسل شده است.»^{۲۷}

در همین حال سخنگوی نظامی عراق حمله به مناطق غیرنظامی ایران را از طرف نیروهای عراقی تکذیب کرد و گفت که نیروی هوایی عراق فقط پادگان‌های ایران را هدف قرار داده است. وی ایران را متهم کرد که هر روز با توپخانه دوربرد یا هواپیما مناطق مسکونی عراق را مورد تهاجم قرار می‌دهد. سخنگوی نظامی عراق در پایان اظهارات خود خاطر نشان ساخت که رژیم ایران باید در صورت ادامه حمله به مناطق بی‌دفاع شهرهای عراق به‌خوبی قدرت عراق را در پاسخ شدید درک کند.^{۲۸}

۱۸۸

بازتاب اخبار حملات هوایی امروز عراق به‌ویژه حمله به پالایشگاه تهران، در صدر خبرهای رسانه‌های خارجی قرار داشت.

بخش عربی رادیو بی‌بی‌سی ضمن انعکاس گزارش‌های ایران و عراق درباره حمله به پالایشگاه نفت تهران، گفت: «این اولین حمله علیه تهران از خردادماه گذشته، است. تا آن زمان، عراق ظاهراً در تلاش برای مجبور کردن ایران به تجدیدنظر در مواضعش برای حل و فصل مسئله جنگ، تقریباً هر شب به مدت چندین هفته علیه تهران دست به حملات هوایی زد. ... هنوز معلوم نیست که حمله امروز عراق تنها یک حمله است یا آغاز یک سلسله حملات تازه، این امکان وجود دارد که عراق برای کاهش فشار نظامی از روی نیروی زمینی‌اش به دنبال حملات ایران، تصمیم به از سرگیری بمباران‌های هوایی گرفته باشد.»^{۲۹} شکی نیست که عراق از این نظر بر نیروهای ایرانی برتری دارد.^{۲۹}

* مجله *الاسبوع العربی* (چاپ بیروت) نیز در شماره‌ای که حدود دو هفته بعد منتشر شد، حمله هوایی عراق به پالایشگاه تهران را پیام جدید بغداد مبنی بر تغییر راهبرد جنگ دانست و به نقل از ناظران که معتقدند ایران خود را برای آغاز یک حمله گسترده به عراق آماده می‌کند، نوشت: «در مقابل تحرکات اخیر، مقامات عراقی درصدد برآمدند پیامی به مقامات ایرانی ارسال نمایند. متن پیام این بود که نیروی هوایی عراق هنوز قدرت هدف‌قراردادن هر نقطه در داخل سرزمین‌های ایران و حتی پایتخت [تهران] را دارد. ... تحول دیگری که نمی‌توان آن را کم‌اهمیت تلقی نمود، این است که عراق رسماً اعلام نمود استراتژی‌اش در جنگ خلیج [فارس] را تغییر داده است و چنانچه نیروهای ایرانی به اشغال بخش جنوبی شبه‌جزیره فو ادامه بدهند، نیروهای عراقی نیز به داخل مرزهای ایران هجوم خواهند آورد. پرزیدنت صدام حسین در ملاقاتی با مسئولین برجسته حزبی اظهار داشت هدف از سیاست جدید متلاشی‌نمودن ارتش ایران است.» [اداره کل مطبوعات خارجی وزارت ارشاد اسلامی، نشریه بررسی مطبوعات جهان، شماره ۱۱۳۶، ۱۳۶۵/۴/۲، صص ۷ و ۸، مجله *الاسبوع العربی* (چاپ بیروت)]

صدای امریکا، هدف حمله هوایی عراق را محروم کردن ایران از منابع مورد نیازش برای ادامه جنگ، توصیف کرد.^{۳۰}

خبرگزاری فرانسه نیز ضمن انعکاس خبر حمله هوایی عراق به پالایشگاه تهران و مناطق مسکونی مریوان و بانه خاطر نشان کرد که توافق دو متخاصم برای خودداری از حمله به اهداف غیر نظامی که در تاریخ ۱۲ ژوئن ۱۹۸۴ (۲۲ خرداد ۱۳۶۳) تحت نظارت سازمان ملل متحد حاصل شده است، تاکنون با افزایش بمباران شهرها از ۱۱ مارس تا ۷ آوریل (۲۰ اسفند ۱۳۶۳ تا ۱۸ فروردین ۱۳۶۴) و ۲۵ ماه می تا ۱۵ ژوئن ۱۹۸۵ (۴ تا ۲۵ خرداد ۱۳۶۴) به نحو گسترده‌ای زیر پا گذاشته شده است.^{۳۱}

خبرگزاری فرانسه در گزارش دیگری آورده است: «پالایشگاه تهران به دفاع ضد هوایی به ویژه موشک‌های زمین به هوای هاگ ساخت امریکا مجهز است، لیکن کارشناسان نظامی بر این عقیده‌اند که تأثیر پذیری و کاربرد این موشک‌ها به دلیل عدم وجود قطعات یدکی مورد تردید است.»^{۳۲}

این رسانه‌ها همچنین به بخش‌هایی از اظهارات سخنگوی ستاد تبلیغات جنگ ایران، مبنی بر اینکه حمله عراق نشانه از سرگیری حمله به هدف‌های غیر نظامی است و نیروهای ایران تلافی خواهند کرد، اشاره کردند.^{۳۳}

۱۸۹

در حمله امروز نیروهای قرارگاه نصرت* به نیروهای ارتش عراق در منطقه هورالهویزه، تلفاتی بر دشمن تحمیل شد و غنایمی به دست نیروهای خودی افتاد.

به گزارش معاونت اطلاعات نیروی زمینی سپاه پاسداران، امروز، یک تیم ۱۰ نفره گشتی رزمی واحد اطلاعات قرارگاه نصرت مسلح به ۴ قبضه تیربار و ۲ قبضه آر.پی.جی ۷ به نیروهای دشمن در جنوب جاده خندق در آبراه جمل که در جلوی پاسگاه خود یک گروه ضدکمین مستقر کرده بودند، حمله کردند. در این حمله، ضدکمین مذکور منهدم و ۱۲ نفر از افراد دشمن کشته شدند و فرمانده آنها که به شدت مجروح شده بود به اسارت درآمد. این فرد هنگام انتقال به عقب در بین راه فوت کرد. همچنین در عملیات مذکور، رزمندگان ۲ قبضه تیربار و یک قبضه خمپاره‌انداز به غنیمت گرفتند و سالم به پایگاه خود بازگشتند.^{۳۴}

۱۹۰

در جلسه‌ای که بعد از ظهر امروز با حضور محسن رضایی فرمانده کل سپاه پاسداران، علی شمخانی فرمانده نیروی زمینی سپاه، رحیم صفوی جانشین فرمانده نیروی زمینی سپاه، احمد غلامپور فرمانده قرارگاه کربلای سپاه و غلامعلی رشید در محل قرارگاه کربلا تشکیل شد، اوضاع

* قرارگاه نصرت قرارگاهی مستقل و تحت امر نیروی زمینی سپاه پاسداران است که عمده فعالیتش در منطقه هورالعظیم (منطقه عملیاتی خیبر) متمرکز است.

و تحولات منطقه فاو مورد بررسی قرار گرفت. کمبود تجهیزات مهندسی و طرح جدید برای ادامه عملیات در منطقه فاو محورهای عمده بحث فرماندهان در این جلسه بود. در جلسه امروز ضمن ارائه گزارش‌هایی از نتایج اقدامات یک هفته اخیر در منطقه فاو و نیز آخرین وضعیت خط پدافندی یگان‌ها احمد غلامپور در تشریح مشکل کمبود دستگاه‌ها و تجهیزات مهندسی خطاب به محسن رضایی گفت: «خدا شاهد است الان یک هفته است که مرتب به خاطر چند دستگاه لودر و بولدوزر در اینجا شهید می‌دهیم. از آقای فروزنده گرفته تا بقیه که به اینجا آمدند، برایشان روضه خواندیم [این موضوع را یادآوری کردیم]، ولی آخرش چیزی دست ما را نگرفت.»

علی شمخانی با تأیید برخی کاستی‌های لجستیکی خاطر نشان کرد که محسن رفیق دوست برای کل منطقه فهرستی نوشت که شامل نیازمندی‌های مهندسی بود و آن را به حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی داد که تأمین کند. از آن فهرست یک دستگاه بولدوزر هم نیامد. البته حدود ۳۰ دستگاه لودر تأمین شد، ولی بولدوزر و کمپرسی اصلاً نیامد. الان می‌خواهیم یک لودر، یک بولدوزر و پنج، شش دستگاه کمپرسی به احمد کاظمی (فرمانده لشکر ۸ نجف)، بدهیم که بتواند خاکریز خود را احداث کند.

در ادامه جلسه، فرمانده قرارگاه کربلا کلیاتی از طرح مانور جدیدی که مربوط به محور دریاچه (کارخانه) نمک در منطقه عملیاتی فاو بود را برای فرمانده سپاه تشریح کرد که باتوجه به نواقص آن، مقرر شد برای تکمیل طرح و اصلاحات تلاش بیشتری شود.^{۳۵}

۱۹۱

باتوجه به قابلیت‌های هواپیماهای پی.سی.۷، فرمانده کل سپاه پاسداران از جانشین فرمانده کل قوا درخواست کرد ۱۰ فروند از این هواپیماها از نیروی هوایی ارتش به نیروی هوایی سپاه منتقل شود. محسن رضایی در نامه‌ای به حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی با اشاره به اینکه عراق تعدادی از ۵۴ فروند هواپیمای پی.سی.۷ توربوجت آموزشی خود را به مسلسل مسلح کرده و با استفاده از آنها در منطقه هور علیه رزمندگان اقدام به اجرای عملیات می‌کند، نوشته است: «اخیراً با بررسی‌هایی که به عمل آمده صنایع سپاه و همچنین صنایع دفاع اعلام آمادگی کرده‌اند که این هواپیما را به راکت و مسلسل مسلح بنمایند. [پیش‌تر] صنایع دفاع به کمک جهاد خودکفایی نیروی هوایی، یک فروند آن را مسلح نموده است.»

فرمانده سپاه باتوجه به توانمندی نیروی هوایی سپاه در هدایت این نوع هواپیما افزوده است: «این هواپیما در صورت مسلح شدن می‌تواند توسط خلبانان سپاه هدایت شده و در عملیات‌های هور و همچنین در مقابله با ضدانقلاب در کردستان به کار گرفته شده و کارایی داشته باشد. پیشنهاد می‌شود ۱۰ فروند از هواپیماهای مذکور جهت مسلح شدن و به‌کارگیری، از نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی به نیروی هوایی سپاه پاسداران واگذار گردد.»^{۳۶}

۱۹۲

درحالی که نقل و انتقالات ارتش عراق در منطقه مهران، احتمال حمله به منطقه میمک را قوت بخشیده است، فرمانده سپاه چهارم ارتش عراق بر ادامه راهبرد جدید عراق و پیشروی در خاک ایران تاوقتی که فاو در تصرف ایران است، تأکید کرد.

واحد اطلاعات قرارگاه نجف ۲ سپاه پاسداران در بخشی از گزارش نوبه‌ای خود با عنوان "یادآوری بسیار مهم" هشدار داده است: «از محور مهران تعداد ۱۰۰ دستگاه ایفا از ساعت ۱۴ روز ۱۳۶۵/۲/۱۷، به پشت ارتفاعات گیس هشیمه تردد و تعدادی برگشته‌اند و احتمال تک دشمن در منطقه میمک وجود دارد.»^{۳۷}

از طرفی «سرلشکر [احمد ثابت] سلطان فرمانده سپاه چهارم عراق، در مقر فرماندهی خود در نزدیکی العماره واقع در ۳۰۰ کیلومتری جنوب شرقی بغداد به خبرنگاران گفته است هشت ضدحمله نیروهای ایرانی برای بازپس‌گیری اراضی ازدست‌رفته در داخل خاک ایران در منطقه فکه با شکست مواجه شده و آنها قادر به بازپس‌گیری هیچ‌یک از مناطق ازدست‌رفته نشدند و تمامی حملات را درهم شکسته‌ایم. وی اضافه کرد که عراق به تصرف اراضی ایران ادامه خواهد داد مگر اینکه نیروهای این کشور از فاو خارج شده و رویاهای توسعه‌طلبی خود علیه خاک عراق را کنار بگذارند. ... این ژنرال ارتش عراق مدعی شد که ایران سرگرم تجمع نیرو برای اجرای یک تهاجم قریب‌الوقوع علیه استان میسان عراق می‌باشد.»

احمد ثابت سلطان در مصاحبه با خبرگزاری رویتر گفت نیروهای عراقی ۲۷۰ کیلومترمربع از اراضی ایران را در منطقه مقابل میسان تصرف کرده‌اند و اشغال اراضی ایران حق قانونی عراق برای دفاع از خویش است. این فرمانده عراقی ضمن دفاع از تغییر راهبرد ارتش عراق و روی آوردن این کشور به اشغال اراضی ایران افزوده است که «ما همچنان در خاک ایران باقی خواهیم ماند و به حفظ آن ادامه خواهیم داد و نه تنها در منطقه مقابل میسان بلکه در دیگر مناطقی که دشمن در آنها حضور دارد نفوذ کرده و آنها را از بین خواهیم برد.»^{۳۸}

۱۹۳

ارتش عراق ضمن فراخوان افراد ۳۷ تا ۵۲ ساله برای خدمت سربازی، با وعده و تطمیع عشایر درصدد جلب همکاری آنان برآمده است. همچنین صدام زندانیان سیاسی و سربازان فراری را عفو کرد. به گزارش ژاندارمری جمهوری اسلامی، ارتش عراق به تازگی با هدف تکمیل نیروی انسانی یگان‌های رزمی و پشتیبانی، متولدان سال‌های ۱۹۳۴ تا ۱۹۴۹ میلادی را برای خدمت زیر پرچم و اعزام به جبهه‌ها احضار کرده است.^{۳۹}

ژاندارمری همچنین در نامه‌ای به وزارت اطلاعات اعلام کرد: «اخیراً از سوی وزارت اطلاعات عراق، به عشایر مرزنشین اعلام گردیده جوانانی که قادر به انجام عملیات چریکی و فعال باشند

خود را به آن وزارت معرفی نمایند و در این زمینه قول واگذاری مسکن، اتومبیل و مبالغ هنگفتی وجه نقد داده شده است. تاکنون چند نفر از عشایر قول همکاری داده‌اند.^{۴۰*}

به گزارش شهرداری استان کردستان، صدام رئیس‌جمهور عراق، هم‌زمان با سالروز تولدش دستور عفو همه زندانیان سیاسی و مشمولان و سربازان فراری را صادر کرد.^{۴۱} از سوی دیگر، قرارگاه عملیاتی سپاه هفتم ارتش عراق به واحدهای مستقر در منطقه عملیاتی اعلام کرده است که همه پرسنل موظف‌اند به خانواده‌هایشان اطلاع دهند که از مسافرت به بصره و ملاقات با آنان خودداری کنند.^{۴۲}

۱۹۴

امروز، یک نفتکش متعلق به عربستان سعودی در آب‌های خلیج فارس هدف قرار گرفت و به آن خساراتی وارد شد. مطبوعات کویت، ایران را عامل حمله دانستند. دولت انگلیس نیز با ادعای اینکه ایران هفته گذشته، به نفتکش سعودی السفینه حمله کرده، به کاردار ایران اعتراض کرد که کاردار ایران، این اتهام را رد کرد.

خبرگزاری فرانسه به نقل از سرویس‌های اطلاعاتی شرکت بیمه لویدز لندن اعلام کرد: نفتکش "النصر العربی" متعلق به عربستان سعودی بامداد امروز، در سواحل دویب هدف حمله ۲ بالگرد ناشناس قرار گرفته و قسمت عقب کشتی بر اثر برخورد موشک آسیب دیده است. این کشتی پس از این حمله برای تعمیر به دویب بازگشت. با این حمله شمار کشتی‌های تجاری که از آغاز جنگ ایران و عراق در سال ۱۹۸۰ تاکنون، مورد حمله عراق یا ایران قرار گرفته‌اند، به ۲۰۰ فروند رسیده است.^{۴۳}

مطبوعات کویت ایران را مسئول حمله امروز، به نفتکش عربستان اعلام کرده و مدعی شدند ایران با ۲ بالگرد نظامی در نزدیکی تنگه هرمز به یک نفتکش سعودی که حامل نفت کویت از بندر الاحمدی به مقصد سنگاپور بود، حمله کرده است.^{۴۴}

از سوی دیگر، رئیس اداره امور خاورمیانه در وزارت امور خارجه انگلیس هم امروز، ضمن

* در این باره افسر اسیر عراقی، سروان احمد عبدالحکیم مسئول گروهان توپخانه ۶۹۶ از لشکر ۲۳، در بازجویی گفت: «صدام به جاش‌ها و عشایری که در عملیات [علیه نظامیان عراقی] شرکت نکردند، ماشین داد که علت آن کار سیاسی است. البته صدام معتقد است باید کردها را سرکوب کرد تا علیه رژیم ننجند، زیرا ارتش بعث در جبهه‌ها مشغول جنگ است و توان مقابله بیشتر در شمال را [با اکراد معارض] ندارد. صدام از اینها می‌ترسد. گاهی صدام [به سران عشایر] مأموریت‌هایی می‌دهد، ولی به آنها اطمینان ندارد. کردها فقط از رئیس خودشان اطاعت می‌کنند. رؤسای عشایر با صدام در ارتباط‌اند. اینها موقع حقوق گرفتن نفرت خودشان را ۲۰۰ نفر اعلام می‌کنند در صورتی که ۱۰۰ تا ۱۵۰ نفرند. صدام باینکه این موضوع را می‌داند، ولی پرداخت می‌کند، بیشتر حقوق را هم رئیس عشیره برمی‌دارد. رؤسای عشایر در دربار صدام هرکدام یک اتاق برای خوشگذرانی دارند. هرکس هم بخواهد جاش شود باید ۱۰۰ دینار به رئیس عشیره بدهد. [سند شماره ۱۷۲۵۱۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: اطلاعات عملیات قرارگاه رمضان، ۱۳۶۵/۲/۱۷، ص ۹]

فراخواندن کاردار جمهوری اسلامی ایران در لندن به این وزارتخانه، مراتب اعتراض دولت انگلیس را به دلیل حمله هفته گذشته، به کشتی سعودی السفینه که در آن کاپیتان انگلیسی کشتی کشته شد و خدمه انگلیسی آن زخمی شدند به وی اعلام کرد و یادآور شد که حمله به کشتی السفینه که در نزدیکی ابوظبی هدف یک موشک ایرانی قرار گرفت نقض قانون بین‌المللی تلقی می‌شود و انگلستان حق خود را برای مطالبه غرامت حفظ می‌کند.^{۴۵}

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، جلال ساداتیان کاردار ایران در لندن، در پاسخ این مقام انگلیسی تأکید کرد که شواهدی دال بر حمله ایران به نفتکش السفینه وجود ندارد و دولت ایران این ادعا را رد می‌کند. ساداتیان درباره ضرورت حفظ امنیت کشتیرانی در خلیج فارس خاطرنشان کرد: «چنانچه سیاستی اتخاذ شود که براساس آن کمک به رژیم عراق به‌عنوان عامل تشنج در منطقه قطع شود، امنیت برای همه برقرار خواهد شد. ضمن آنکه ایران همیشه خواستار قطع این‌گونه حملات و برقراری امنیت کشتیرانی در خلیج فارس بوده تا به منافع کسی در این منطقه لطمه‌ای وارد نشود.»^{۴۶}

۱۹۵

گروه‌های ضدانقلاب علاوه بر ایجاد درگیری‌های پراکنده و محدود روزانه در مناطق شمال غرب کشور، با همکاری نظامیان عراقی درصدد اجرای اقدامات بزرگ‌تر به‌ویژه حمله به پایگاه‌های اصلی رزمندگان در این مناطق هستند.

واحد اطلاعات ژاندارمری جمهوری اسلامی درباره همکاری گروه‌های ضدانقلاب با رژیم عراق و تلاش برای نفوذ به خاک ایران با هدف حمله به پایگاه‌های رزمندگان* اعلام کرد: به‌تازگی دو گروه ۲۵ نفری به سرپرستی همسر فیروز اهل درکه و کمال قادر اهل دره‌تفی از طرف رژیم بعثی عراق وارد ایران شده‌اند تا به پایگاه‌های نیروهای ایرانی ضربه زده یا آنها را اسیر کرده و به عراق انتقال دهند.^{۴۷}

اداره اطلاعات پیرانشهر نیز درباره احتمال حمله گروه‌های ضدانقلاب به پایگاه‌های سپاه پاسداران، در گزارشی به فرمانده سپاه این شهر نوشته است: ۹۰ نفر از افراد هیز قنديل (از واحدهای نظامی حزب دمکرات) به فرماندهی سیدرسول احمدی در روستای ایلزه جمع شده و قصد ضربه‌زدن به پایگاه نیروهای خودی در کاسوره را دارند.^{۴۸}

فرمانده گردان نوه‌د نیز گزارش داد: عوامل سلطنت‌طلب قصد دارند توسط عوامل خود، مبالغ هنگفتی را از طریق مرزهای سردشت و پیرانشهر وارد خاک ایران کنند و با روش به‌ظاهر دلسوزانه بین کشاورزان منطقه شمال غرب کشور توزیع کنند.^{۴۹}

* ضمیمه دارد؛ گزارش لشکر ۲۸ پیاده کردستان درباره وضعیت گروه‌های ضدانقلاب در منطقه کردستان و چگونگی همکاری آنان با ارتش عراق.

۱۹۶

امروز، با اجرای عملیاتی در مناطق سقز و مریوان چند روستا پاک‌سازی شد. در جریان این عملیات تعدادی از نیروهای خودی شهید یا مجروح و عناصری از گروه‌های ضدانقلاب کشته یا زخمی شدند. بنا به گزارش قرارگاه عملیاتی سیدالشهدا^(ع) در پی طرح‌ریزی عملیاتی با هدف پاک‌سازی روستاهای هفت‌تاش، میشاو بزرگ و میشاو کوچک واقع در عمق محور بانه - بسطام که در جلسه مشترک فرماندهان سپاه سقز و سپاه بانه و هنگ ژاندارمری سقز و گردان صاحب‌الزمان^(عج) در قرارگاه شهید شهرام فر انجام گرفت، عملیات در ساعت ۳ بامداد امروز، آغاز شد.^{۵۰}

نیروهای خودی متشکل از ۶ گردان از نیروهای سپاه بوکان، سپاه بانه، سپاه سقز و جمعی از پرسنل هنگ ژاندارمری سنندج، پس از عزیمت به مناطق سیانزار و گردنه عباس‌آباد، با هدف پاک‌سازی منطقه از عناصر کومه‌له مستقر در ارتفاعات هفت‌تاش، میشاو بزرگ و میشاو کوچک، عملیات خود را آغاز کردند. این عملیات از سه محور بیان‌دره، سرشیو سقز و یک محور در مریوان آغاز شد و تا ساعت ۱۸ بعدازظهر، ادامه یافت و با اجرای آن، روستاهای هفت‌تاش، بیان‌دره، میشاو بزرگ و میشاو کوچک از وجود عناصر ضدانقلاب پاک‌سازی شد و ضدانقلابیون به‌سمت منطقه شیلر گریختند. در این عملیات ۹ تن از نیروهای خودی شهید، ۱۵ تن مجروح و ۶ تن اسیر شدند و از افراد ضدانقلاب هم ۵ نفر کشته، ۱۰ نفر زخمی و ۲ نفر مفقود شدند.^{۵۱} علاوه بر عملیات مذکور، درگیری‌های دیگری نیز در نقاط مختلف استان‌های کردستان و آذربایجان غربی رخ داد. در شهرستان مریوان، در جریان دو درگیری در روستاهای شرکه و شیرین، ۱۲ تن از افراد ضدانقلاب کشته شدند.^{۵۲}

در شهرستان تکاب ساعت ۵ بعدازظهر امروز، ۱۰ نفر از افراد حزب دمکرات که در جاده چوپلو به تکاب، کمینی به‌طول یک کیلومتر برای نیروهای خودی تدارک دیده بودند، با تیم‌های تأمین خودی درگیر شدند و بعد از درگیری به روستای داشبرات گریختند.^{۵۳}

همچنین در یک درگیری میان مأموران گشت سپاه پاسداران با افراد گروه حرکت اسلامی در پاوه، یکی از نیروهای سپاه مجروح شد و ۲ تن از افراد مسلح گروه مذکور دستگیر شدند.^{۵۴}

۱۹۷

فرمانده قرارگاه رمضان سپاه پاسداران در پی بروز برخی تردیدها درخصوص موضع‌گیری و فعالیت‌های دو گروه بانفوذ و معارض کرد عراقی، همکاری با این دو گروه را به حالت تعلیق درآورد.

باتوجه به موضع‌گیری‌های اخیر مسئولان حزب دمکرات کردستان عراق (بارزانی‌ها) در مورد جنگ و آشکار شدن وابستگی‌های آنها به شبکه استکبار بین‌المللی، قرارگاه رمضان در روابط خود با این حزب اعلام تجدیدنظر کرد. فرماندهی قرارگاه رمضان همچنین خواستار مشخص شدن

مواضع دقیق و شفاف اتحادیه میهنی کردستان عراق (طالبانی‌ها) در قبال تعهداتشان به جمهوری اسلامی و چگونگی فعالیت‌های آنها علیه حکومت و ارتش بعثی عراق شد تا همکاری با این اتحادیه در چارچوب تعریف‌شده، انجام پذیرد.^{۵۵}

۱۹۸

نیروهای مردمی امروز نیز در قالب کاروان‌های لیبک یا امام و راهیان کربلا از شهرهای مختلف عازم جبهه‌های جنگ شدند. نخست‌وزیر کشورمان اعزام نیروهای داوطلب مردمی را باعث انفعال دشمن اعلام کرد.

به گزارش واحد مرکزی خبر، امروز ده‌ها هزار رزمنده از شهرهای اصفهان، شیراز، گرگان، کرمان، شاهرود، کرج و ساری به جبهه عزیمت کردند. همچنین از استان فارس نیروهای عشایر داوطلب در قالب کاروان لیبک یا امام پس از تجمع در صحن حرم حضرت احمد بن موسی^(ع) عازم جبهه شدند. دومین کاروان لیبک یا امام و پنجمین کاروان راهیان کربلا از اصفهان آماده عزیمت به جبهه شدند. از این کاروان‌ها، تعدادی راهی جبهه‌ها و بقیه برای کسب آموزش‌های نظامی روانه پادگان‌ها و مراکز آموزشی شدند.

از گرگان نیز گروه کثیری از نیروهای داوطلب مردمی شامل اعزام مجدد، تخصصی، خدماتی و آموزش‌دیده عضو بسیج و کارکنان ادارات و نهادهای انقلاب اسلامی شهرهای گرگان، گنبد، بندر ترکمن، علی‌آباد، کردکوی، بندر گز و بخش‌های کلاله، مینودشت، آزادشهر و خان‌ببین متشکل در کاروان "راهیان کربلای ۴" و از شهرستان شاهرود هم دهمین کاروان رزمی تخصصی جهاد سازندگی متشکل از ۱۲۰ تن با تخصص‌های راننده بولدوزر، گریدر، لودر و پایه‌یک، جوشکار، مکانیک و نیروهای خدماتی و از کرمان نیز گروه کثیری از عشایر استان کرمان عازم جبهه‌ها شدند.

دومین کاروان لیبک یا امام شهرستان کرج مرکب از نیروهای آموزش‌دیده، اعزام مجدد و رزمی تخصصی بسیج سپاه پاسداران ناحیه کرج و بخش‌های ساوجبلاغ، شهریار، رباط‌کریم، طالقان، اشتهارد و آسارای کرج و از ستاد پشتیبانی جنگ استان مازندران در شهر ساری نیز گروهی داوطلب از نیروهای فنی تخصصی با چند دستگاه ماشین‌آلات سبک و سنگین رهسپار مناطق جنگی شدند.^{۵۶}

همچنین از قائم‌شهر اولین کاروان لیبک یا امام، از رزن همدان گروهی از نیروهای تخصصی، از اسلام‌شهر نیروهای رزمی و تخصصی، چهارمین کاروان راهیان کربلای شهرستان نوشهر متشکل از نیروهای آموزش‌دیده و رزمی تخصصی عضو واحد بسیج نوشهر، چالوس، کلاردشت، مرزن‌آباد و کجور، از برازجان از ستاد پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی دشتستان نیروهای تخصصی شامل راننده بیل مکانیکی، قایقران، بی‌سیمچی، نگهبان و مسئول خط رهسپار جبهه‌ها شدند.^{۵۷}

هم‌زمان از شهری یک کاروان شامل ۲۰ دستگاه تریلر و کامیون از هدایای کارگران و کارکنان کارخانجات به جبهه‌ها عزیمت کردند.^{۵۸*}

میرحسین موسوی نخست‌وزیر، در پایان جلسه امروز هیئت دولت، با تأکید بر ضرورت حضور مداوم و گسترده مردم در جبهه‌ها گفت که حضور گسترده مردم و قدرت روزافزون نیروهای رزمنده در جبهه‌ها، حالت انفعالی برای رژیم متجاوز صدام پدید آورده است.^{۵۹}

۱۹۹

فرمانده عالی جنگ در مراسم صبحگاه مشترک روحانیون، خواهران مربی و رزمندگان بسیج، از حضور آنان و خدمات بسیج مستضعفین سپاسگزاری کرد.

حجت‌الاسلام‌والمسلمین هاشمی رفسنجانی با حضور در پادگان امام علی^(ع) در جمع نیروهای واحد بسیج مستضعفین سپاه پاسداران متشکل از گردان آموزشی بسیج روحانیون، خواهران مربی پادگان آموزشی حضرت زهرا^(س)، نیروهای اعزام به جبهه پدافند ش.م.ر. و دوره تخصصی بسیج، گفت: «چنین صحنه‌ای را ما بعید می‌دانستیم که در کشور مظلوم و گرفتار دشمنان اسلام شاهد باشیم. انسان در این روزها تحول و پیشرفت فراوان می‌بیند که یکی از آنها همین منظره است. برای خانم‌ها اصولاً چنین تصویری نبود که روزی آنها در پادگان‌ها آموزش ببینند و تفنگ به دوش بگیرند و آموزش نظامی را به‌عنوان وظیفه تلقی کنند.»

وی در ادامه به نقش روحانیت در میان مردم و حضور فعال آنان در جبهه‌های جنگ اشاره کرد و گفت: «وقتی مردم می‌بینند این‌طور روحانیون آموزش نظامی می‌بینند و در جبهه‌ها حضور پیدا می‌کنند و درصد شهدای آنها نسبت به قشرهای دیگر بیشتر است، می‌فهمند که مدعیان این نظام دارای عقیده‌اند و نمی‌خواهند از مردم سوءاستفاده کنند.»

نماینده امام در شورای عالی دفاع از خدمات بسیج تشکر کرد و گفت: «ما باید این خدمات را از نعمت‌های آسمانی تلقی کنیم و زمینه همه کارهای خوب، مردم خوب ما هستند که ما باید از آنها سپاسگزار باشیم.»^{۶۰}

۲۰۰

وزیر نفت عراق ضمن اعلام اینکه عربستان و کویت با واگذاری روزانه ۳۰۰ هزار بشکه نفت به عراق برای فروش، از این کشور پشتیبانی می‌کنند، تأکید کرد که عراق به حملات خود علیه تأسیسات نفتی ایران ادامه خواهد داد.

* بنا به گزارش خبرنگار روزنامه کیهان، این کاروان به‌همت کارکنان کارخانجات ایران سیلندر، ایران گاز، انرژی، حریر، مرغوب ساتر کفش، روغن تهران، روغن نباتی پارس قو، رنگ‌سازی شمس، چرم‌سازی ری، سازمان خدمات موتوری شهرداری و واحد هفتم سیمان تهران و با هماهنگی ستاد پشتیبانی دفتر جنگ خانه کارگر عازم جبهه‌ها شدند.

خبرگزاری آسوشیتدپرس به نقل از قاسم احمد تقی وزیر نفت عراق، گزارش داد که کویت و عربستان سعودی روزانه ۳۰۰ هزار بشکه نفت به عراق وام می‌دهند و عراق در آینده آن را پس خواهد داد. گفتنی است این نفت از یک میدان نفتی در منطقه بی طرف به دست می‌آید. قاسم احمد تقی گفت: عراق از طریق خط لوله‌ای که از ترکیه می‌گذرد یک میلیون بشکه در روز و از طریق خط لوله عربستان ۵۰۰ هزار بشکه در روز نفت صادر می‌کند. وزیر نفت عراق افزود: «خط لوله سوریه هنوز برای عراق از اهمیتی حیاتی برخوردار است.» وی با اشاره به اینکه عراق روی ۱۳/۱ درصد سهمیه حداکثر تولید اوپک پافشاری می‌کند، خاطر نشان کرد: «ما حتی از یک بشکه نفت نخواهیم گذشت و در صورتی که اوپک این خواسته عراق را تأمین نکند عراق ناگزیر خواهد بود که رسماً سهمیه خود را تعیین کند.»

قاسم احمد تقی در بخشی دیگر از سخنان خود ضمن تهدید ایران، گفت که عراق همچنان حمله به هدف‌های نفتی ایران را ادامه خواهد داد و از هر اقدامی که به کاهش صادرات ایران بینجامد و این کشور را به متوقف ساختن تجاوز به عراق وادار کند، خودداری نخواهد کرد.^{۶۱}

۲۰۱

فرانسه، انگلیس و امریکا برای فروش برخی تسلیحات به ایران اعلام آمادگی کرده‌اند. حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی در این باره نوشته است: «آقای محسن رفیق دوست آمد و گزارش سفر به لیبی و سوریه را داد و گفت سوری‌ها گفته‌اند که فرانسوی‌ها اظهار آمادگی [برای] فروش دو میلیارد دلار اسلحه به ایران کرده‌اند و انگلیسی‌ها آماده دادن موشک راپیر هستند.»

حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی در ادامه افزوده است: «آقای امراللهی آمد و پیشنهادی از شخصی در سوریه آورد که تحت نظر وزارت اطلاعات سوریه بوده و گفته حاضر است مقداری کالا به ارزش بیش از یک میلیارد دلار برای پرداخت بدهی‌های سوریه به ما بفروشد، در جلسه سران، این پیشنهاد به شرط کم شدن قیمت و اطمینان کامل تأیید شد.»

وی همچنین در ادامه خاطرات امروز خود آورده است: «آقای [محسن] کنگرلو تلفنی اطلاع داد که امریکایی‌ها گفته‌اند در روز هفده ماه می (۲۸ اردیبهشت) نصف قطعات درخواستی [موشک] هاک را با هیئت ظاهراً آلمانی به ایران می‌آورند* و پس از تنظیم برنامه آزادی گروگان‌ها در لبنان، بقیه را می‌آورند.»^{۶۲}

* اشاره به تلاش امریکایی‌ها برای آزادی گروگان‌های این کشور در لبنان با وساطت ایران، در قبال فروش موشک‌های هاک و تاو به ایران است. مشروح این موضوع در کتاب ماجرای مک‌فارلین (فروش سلاح، آزادی گروگان‌ها)، تألیف محسن هاشمی و حبیب‌الله حمیدی، از آثار دفتر نشر معارف انقلاب درج شده است.

ضمیمه گزارش ۱۹۵: گزارش لشکر ۲۸ پیاده کردستان درباره وضعیت گروه‌های ضدانقلاب در منطقه کردستان و چگونگی همکاری آنان با ارتش عراق

لشکر ۲۸ پیاده کردستان گزارشی درباره وضعیت گروه‌های ضدانقلاب در منطقه کردستان و همکاری آنها با ارتش بعثی عراق تهیه کرده که خلاصه‌ای از آن چنین است:

گروه‌های غیرقانونی دمکرات، کومه‌له، خبات و رزگاری پس از پیروزی انقلاب اسلامی در منطقه کردستان ابتدا با تهاجم به سربازخانه‌ها و مراکز انتظامی اعلام موجودیت کردند و از سال ۱۳۵۹ که از شهرها رانده شدند، پایگاه‌های چریکی ثابت در مناطق مختلف دایر کردند. در سال ۱۳۶۲، وقتی آخرین پایگاه‌های آنان در استان کردستان متلاشی شد، مقر خود را به خاک عراق منتقل کردند و در نقاط مختلف کردستان عملیات پارتیزانی خود را همچنان ادامه دادند.

از سوی دیگر، حکومت عراق که در ابتدای جنگ تحمیلی بین اکراد عراق محبوبیتی نداشت دست به تجهیز گروه‌های ضدانقلاب زده و در منطقه لشکر مذکور، به صورت نیروی پوششی از آنان استفاده کرد؛ بدین ترتیب که از منطقه چومان تا نورد در جنوب شهر بانه از عناصر کومه‌له و دمکرات و خبات؛ از منطقه رودخانه شیلر تا سیاناو از کومه‌له و دمکرات و گروه علی مریوانی و از منطقه سیاناو تا شهرک بیاره از گروه رزگاری بهره گرفت.

این همکاری میان عراق و ضدانقلاب ادامه داشت تا اینکه رزمندگان با اجرای عملیات والفجر ۴ بر سلسله ارتفاعات سورکوه و لری و کنگرک مسلط شدند، در نتیجه ارتباط عراق با گروه‌های ضدانقلاب ایران و پشتیبانی مستقیم آنها دچار اختلال شد. به دنبال آن عراق مقرهایی در ماؤوت، قلعه‌دیزه، رانیه، سلیمانیه و حلبچه به این گروه‌ها واگذار کرد و گروه‌های ضدانقلاب از جمله سازمان مجاهدین خلق (منافقین) با تشکیل پایگاه‌های چریکی و آموزشی دست به تحرکاتی بدین شرح زدند:

۱. عناصر سازمان مجاهدین خلق (منافقین) که پس از اقدامات سال ۱۳۶۰ در ایران به عراق، رفته بودند در شمال سلیمانیه به فعالیت پرداختند و در ماؤوت و گلاله مرکزیت یافتند و از طریق ارتفاعات سورکوه خط ارتباطی خود را با داخل کشور حفظ و در سال ۱۳۶۴ دست به یک مانور نظامی در ارتفاعات بمو زدند.

۲. گروه‌های دمکرات و کومه‌له پس از بروز اختلاف با یکدیگر، منطقه بانه را تقسیم کردند: ارتفاعات اشیرآباد منطقه فعالیت کومه‌له و ارتفاعات کاکر منطقه فعالیت دمکرات‌ها شد و از این طریق راه ارتباطی خود را با داخل کشور حفظ کردند که کماکان ادامه دارد.

۳. گروه خبات از سال ۱۳۵۸، در دامنه‌های شرقی و غربی سورکوه بین بانه و سلیمانیه در تردد بوده و هست.

۴. گروه رزگاری از سال ۱۳۵۸، از ارتفاعات اورامانات با حلبچه و سلیمانیه و سیدصادق در ارتباط بوده و هست.

۵. گروه علی مریوانی از سال ۱۳۵۹، در مناطق مرزی غرب مریوان از دره سیاناو و دره توتمان و هرگینه و روستاهای شمال رودخانه قزلبچه‌سور در تردد و گشت بوده است.

از سال ۱۳۶۲ به بعد، حکومت عراق که فهمید گروه‌های مخالف جمهوری اسلامی مراکز خود را از دست داده و مقرهای ثابت آنان متلاشی شده و نیروهای جمهوری اسلامی با دادن امان‌نامه افراد این گروه‌ها را جذب و پس از آموزش به‌عنوان گروه‌های ثواب مورد استفاده قرار می‌دهند و از سوی دیگر تدارک گروه‌های مخالف ایران در داخل خاک عراق مشکلی بر مشکلات موجود آنها افزوده است، با شیوه دیگری دست به جذب اکراد عراقی زد. البته تا سال ۱۳۶۳، این روند به‌کندی پیش رفت، لیکن از ابتدای سال ۱۳۶۴، با بهره‌گیری از تبلیغات نظامی و دادن پول کافی و تطمیع اکراد دست به نیروهای جیش الخفیفة و فرسان زده و تعداد اکراد مسلح را که از ابتدای جنگ تحمیلی حدود ۸ هزار نفر بودند در پایان سال ۱۳۶۴، به حدود ۱۵ تا ۲۰ هزار نفر

رسانید. استخبارات عراق عده‌ای از این افراد را که به نقاط مرزی نیز آشنایی داشتند پس از آموزش به صورت گروه‌های چریکی سازمان دادند که هم‌اکنون در گروه‌های ۶ تا ۷ نفره به خطوط مقدم اعزام و در فرصت‌های مناسب دست به عملیات تخریبی و گروگان‌گیری می‌زنند.

در ادامه گزارش لشکر ۲۸ کردستان، شگردهای مشترک گروه‌های چریکی کرد عراقی و ضدانقلاب ایرانی چنین برشمرده شده است:

۱. اقدامات گروه‌های چریکی دشمن: نفوذ به پشت خطوط تماس در شب؛ شناسایی یگان‌ها؛ تماس با روستائیان از راه تطمیع و جمع‌آوری خبر؛ دیدبانی نفوذی؛ مین‌گذاری در محورهای فرعی خط پدافندی؛ اجرای کمین در محورهای جنگلی و فرعی در خطوط پدافندی؛ گروگان‌گیری پرسنل و تحویل به نیروهای دشمن.

۲. اقدامات گروه‌های ضدانقلاب: جمع‌آوری اطلاعات خودی و تحویل به دشمن؛ شناسایی نیروهای خودی؛ ترغیب روستائیان به نفوذ در حوالی یگان‌ها برای جمع‌آوری خبر و فریب پرسنل؛ دیدبانی نفوذی برای دشمن؛ مین‌گذاری در محورهای خطوط عقبه یگان‌ها؛ اجرای کمین در محورهای جنگلی و فرعی در خطوط عقبی یگان‌ها؛ گروگان‌گیری در خطوط عقبی یگان‌ها؛ همکاری با دشمن و فعالیت در پست‌های شنود دشمن؛ اجرای تبلیغات و جنگ‌های روانی با هدف پایین‌آوردن روحیه نیروهای خودی و تشویق پرسنل به فرار یا ترک منطقه خدمتی؛ شناسایی شخصیت‌ها و فرماندهان نظامی و مسیرهای رفت و برگشت آنان برای عملیات ترور.^{۶۳}

منابع و مأخذ روزشمار ۱۳۶۵/۲/۱۷

۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، صص ۷ و ۸، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۲. اکبر هاشمی رفسنجانی، *اوج دفاع* (کارنامه و خاطرات سال ۱۳۶۵)، به اهتمام عماد هاشمی، تهران: دفتر نشر معارف انقلاب، چاپ هشتم ۱۳۸۸، ص ۹۱.
۳. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، *بولتن رادیوهای بیگانه*، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۱، رادیو بغداد.
۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۱۱، تهران - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۵. همان، ص ۵، تبریز - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۶. سند شماره ۸۸۹۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از حفاظت اطلاعات سپاه ناحیه آذربایجان شرقی به حفاظت اطلاعات کل، ۱۳۶۵/۲/۱۸.
۷. سند شماره ۲۱۲۴۳۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: بولتن گزارش روزانه، وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی، شماره ۲۴۰، ۱۳۶۵/۲/۱۹، صص ۴ و ۵.
۸. سند شماره ۳۵۹۶۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه عملیاتی حمزه سیدالشهدا^(ع) به فرمانده ژاجا (رکن ۳ - عملیات)، ۱۳۶۵/۲/۱۸.
۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۵، سنندج - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۱۰. سند شماره ۳۵۹۶۳۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه عملیاتی حضرت سیدالشهدا^(ع) ژاندارمری جمهوری اسلامی (رکن ۲) به فرمانده ژاجا (رکن ۲ - مرکز فرماندهی)، ۱۳۶۵/۲/۱۷، ص ۲.
۱۱. سند شماره ۳۵۹۶۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (سلماس) به ستاد قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع) (واحد طرح و عملیات)، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۱۲. سند شماره ۳۰۱۲۵۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از وزارت اطلاعات (اداره کل اطلاعات آذربایجان غربی و کردستان) به استاندار کردستان، ۱۳۶۵/۳/۱۴.

۱۳. سند شماره ۳۵۹۶۳۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین؛ و - سند شماره ۳۵۹۶۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین.
۱۴. سند شماره ۳۳۹۷۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرمانداری بانه به استاندار کردستان، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۱۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۶، خرم‌آباد - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۱۶. همان، ص ۶، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۱۷. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۲.
۱۸. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۱۷، ص ۲۱.
۱۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۱، رادیو صوت‌الجماهیر، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۲۰. همان، ص ۳، رادیو صوت‌الجماهیر، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۲۱. اوج دفاع، پیشین، ص ۹۱.
۲۲. سند شماره ۴۵۳۳۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیاء^(ص) به فرماندهی نیروی زمینی سپاه پاسداران، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۲۳. سند شماره ۴۴۲۵۵۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیاء^(ص) به فرماندهی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۲۴. همان.
۲۵. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۲۲.
۲۶. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۵.
۲۷. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، جنگ ایران و عراق در اسناد سازمان ملل (۶۵ - ۱۳۶۴) ۱۹۸۶، ترجمه محمدعلی خرمی، جلد ۵، تهران: مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، ۱۳۸۷، صص ۱۷۴ و ۱۷۵.
۲۸. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۴، رادیو بغداد، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۲۹. همان، صص ۴ و ۵، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۳۰. همان، ص ۷.
۳۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۱۶، پاریس - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۳۲. همان، ص ۲۵، پاریس - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۳۳. همان، ص ۲۴، پاریس - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۳۴. سند شماره ۱۳۷۴۴۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از معاونت اطلاعات قرارگاه نیروی زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۸.
۳۵. سند شماره ۱۹۴۱۱/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: جلسه بررسی تجهیزات مهندسی و طرح برای ادامه عملیات در فاو، (قرارگاه کربلا، ۱۳۶۵/۲/۱۷، نوار شماره ۱۹۰۸۷)، علیرضا لطف‌الله‌زادگان، صص ۵ - ۳.
۳۶. سند شماره ۴۴۰۹۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از محسن رضایی (فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) به فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیاء^(ص) (حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی)، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۳۷. سند شماره ۱۳۷۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای اطلاعاتی واحد اطلاعات قرارگاه نجف ۲، شماره ۱۱۳، ۱۳۶۵/۲/۱۹، ص ۷.
۳۸. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، صص ۲۷ و ۲۸، العمارة - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۳۹. سند شماره ۱۳۷۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ژاندارمری جمهوری اسلامی (گروه اطلاعات) به وزارت کشور (اداره کل امور انتظامی)، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۰. سند شماره ۱۳۷۴۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ژاندارمری جمهوری اسلامی (رکن ۲ - اطلاعات) به وزارت اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۱. سند شماره ۳۱۴۲۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از شهربانی کردستان به استاندار کردستان، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۲. سند شماره ۱۰۸۹۰۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران (رکن ۲) به سماجا (عملیات)، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۰، ۱۳۶۵/۲/۱۹، ص ۱۸، لندن - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۴. همان، ص ۱۹، کویت - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۵. همان، ص ۱۳، لندن - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۶. همان، صص ۲۹ و ۳۰، لندن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۷. سند شماره ۱۸۱۵۶۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ژاندارمری جمهوری اسلامی (رکن ۲) به وزارت اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۴۸. سند شماره ۳۵۹۶۶۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه پیرانشهر، ۱۳۶۵/۲/۱۸.
۴۹. سند شماره ۱۸۵۴۸۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی گردان نوه‌د به بخش‌داری اشنویه، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۵۰. سند شماره ۳۵۹۶۸۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه عملیاتی سیدالشهدا^(ع) ژاندارمری جمهوری اسلامی (رکن ۲) به فرمانده زاجا (رکن ۳) عملیات، ۱۳۶۵/۲/۱۹.

۵۱. سند شماره ۳۳۹۷۲۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ناحیه ژاندارمری کردستان (رکن ۲) به استاندار کردستان، ۱۳۶۵/۲/۱۹؛ و - سند شماره ۳۱۷۳۷۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرمانداری سقز به استاندار کردستان، ۱۳۶۵/۲/۲۲؛ و - سند شماره ۱۳۸۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی حمزه سیدالشهدا^(ع) به فرماندهی کل سپاه پاسداران، ۱۳۶۵/۲/۲۲.
۵۲. سند شماره ۳۳۷۷۹۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرمانداری مریوان به استانداری کردستان، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۵۳. سند شماره ۳۵۹۶۷۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از واحد اطلاعات سپاه تکاب به قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع) (اطلاعات)، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۵۴. سند شماره ۲۰۰۲۳۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: بولتن گزارش روزانه، وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی، شماره ۲۳۸، ۱۳۶۵/۲/۱۷، ص ۲.
۵۵. سند شماره ۴۵۲۱۱۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی قرارگاه رمضان به واحد اطلاعات قرارگاه رمضان، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۵۶. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۱۵.
۵۷. همان، ص ۸.
۵۸. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۱۷، ص ۳.
۵۹. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۱۵.
۶۰. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۱۸، ص ۲.
۶۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۴۹، ۱۳۶۵/۲/۱۸، صص ۵۶ و ۵۷، کویست - آسوشیتدپرس، ۱۳۶۵/۲/۱۷.
۶۲. اوج دفاع، پیشین، صص ۹۱ و ۹۲.
۶۳. سند شماره ۲۵۰۵۱۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از لشکر ۲۸ پیاده کردستان به فرماندهی سپاه پاسداران (واحد اطلاعات)، ۱۳۶۵/۲/۱۷.